

6. Лист МОН України від 16.08.2019 № 1/9 – 523 «Про національно-патріотичне виховання у закладах освіти у 2019/2020 навчальному році» // Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-nacionalno-patriotichne-vihovannya-u-zakladah-osviti-u-20192020-navchalnomu-roci>
7. Мірошніченко В. Любов та духовність як визначальні категорії патріотичного виховання молоді. Духовність особистості: методологія, теорія і практика. 2015. Вип. 1. С. 145–163.
8. Науменко Н. Дивосвіт Ігоря Калинця. Актуальні проблеми слов'янської філології. Серія: Лінгвістика і літературознавство: Міжвуз. зб. наук. ст. 2009. Вип. XX. С. 152–159.
9. Олексюк О., Заволока О. Формування любові до рідного міста у дітей старшого дошкільного віку засобами ТРВ. Науковий вісник МНУ імені В.О. Сухомлинського. 2017. № 4 (59). 380–384 с.
10. Твори українських письменників. Київ : Грані – Т, 2006. Кн.1 208 с.

Підпонаровська Оксана

м.Вінниця

(Наук. керівн. – канд. пед. наук, проф. ВДПУ Лапшина І.М.)

ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ НАД КАЗКОЮ

З ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Анотація

У статті уточнено особливості розуміння дошкільниками поняття «казка». Описано доцільність та особливості використання казки на заняттях у закладі дошкільної освіти. Розкрито роль і місце казки як засобу навчання та виховання дітей дошкільного віку. Висвітлюються основні етапи роботи над казкою на заняттях з дітьми різновікової групи.

Ключові слова: засоби освіти, освітній потенціал казки, види мовленнєвих занять, діти дошкільного віку.

Аннотация

Автор уточняет особенности понимания дошкольниками понятия «сказка». Описывает целесообразность и специфику использования сказки на занятиях в учреждении дошкольного образования. Раскрывает роль и место сказки как средства обучения и воспитания детей дошкольного возраста. Представляет основные этапы работы над сказкой на занятиях с детьми разновозрастной группы.

Ключевые слова: средства образования, образовательный потенциал сказки, виды речевых занятий, дети дошкольного возраста.

Abstract

The essence of the concept of «fairy tale» is revealed in the article. The expediency and peculiarities of the fairy tale use in the preschool education establishment are described. The role and place of the fairy tale as a means of education and upbringing of preschool children is revealed. The main stages of work on a fairy tale in class are covered.

Keywords: *fairy tale, types of classes, children of preschool age.*

Серед фольклорних жанрів казка посідає почесне місце. Соціально-історична основа казкової фантастики підтверджує її прадавнє коріння, що є реальним відображенням давніх вірувань та знань в контексті звичаїв українців. Вченими-дослідниками встановлена спільність та типологія багатьох художніх мотивів українських народних казок з іншими казками слов'янських народів, виявлена національна своєрідність казок у стилі та в описі навколишнього середовища та природи, на тлі яких діють герої [Кардаш 2015, с. 68].

Казка є найулюбленішим, найпопулярнішим народним твором для дітей, який розкриває «безмежний світ людської уяви, полонить серця дітей і дорослих». Вона дозволяє дитині в особливій метафоричній формі пізнати для себе специфічні дитячі питання про світ, про добро і зло, вирішити проблему невизначеності (прогнозувати події, будувати власну поведінку на основі міфологічної картини світу).

Науковці Н. Комарівська, Т. Поніманська, О. Сурмило значну увагу приділяли вивченню особливостей використання народної казки з метою морального виховання дітей дошкільного віку. Об'єктом дослідження В. Максимової є виховання екологічної культури засобами казки. Л. Калмикова, Г. Кошанько та інші у своїх дослідженнях описують психотерапевтичний потенціал народної казки в роботі з дітьми дошкільного віку.

Видатний вітчизняний педагог В. Сухомлинський зазначав: «Казка – це животворне джерело дитячого мислення. Інтелектуальні, моральні та естетичні почуття, які народжуються в душі дитини під враженням казкових образів, стимулюють потік думки, що пробуджує до активної діяльності мозок, зв'язує повнокровними нитками живі острівці мислення. Під впливом почуттів дитина мислить словами. У казкових образах – перший крок до яскравого, живого, конкретного та абстрактного. Завдяки казці дитина пізнає світ не тільки розумом, а й серцем» [Сухомлинський 1977, с. 176].

Оскільки казки різні за змістом, за сюжетом, різняться композиційною будовою, методика їх використання для дітей різних вікових груп також специфічна. Казки повинні насамперед відповідати віковим особливостям дітей. Тут доречним буде застереження І. Франка: «Гола, повна правда життя – то тяжка страва. Старші можуть заживати її, вона для них смачна і здорова. Але дітям не можна давати її так, як старшим, треба приготувлювати її в ріденькім стані, в образках, у байках. І вони так приймають її» [Франко 1979, с. 76].

Дітям раннього та молодшого дошкільного віку доступні казки «звіриного епосу», про тварин, оскільки вони «...заставляють їх сміятися й думати, розбуджують їх цікавість та увагу до явищ природи, але не розбуркують молоду фантазію дивоглядними образами заклятих замків, царів, розбійників, драконів та демонів, не тривожать молодого чуття страшними трагічними пригодами та незрозумілими для дітей відносинами обох полів» [Франко 1979, с. 77].

Дітям середнього дошкільного віку, крім казок «звіриного епосу», доступні чарівні казки. Ну, а старші дошкільники вже спроможні зрозуміти та вислухати будь-яку казку про тварин, соціально-побутову або чарівну казку.

В. Сухомлинський дійшов висновку, що складовою частиною виховання дітей повинно бути розповідання, читання, слухання, драматизування та інсценування казок: «Казки виховують любов до рідної землі вже тому, що вони творіння народу» [Сухомлинський 1977, с. 154].

У дошкільному закладі впроваджуються такі види занять з казкою:

- читання (авторських, віршованих) казок;
- розповідання народних казок;
- театралізація-розігрування та показ народної або авторської казки вихователем;
- драматизація-розігрування в ролях знайомої дітям казки;
- відтворення характерних рис казкових персонажів;
- інсценізація – точне й послідовне відтворення змісту казки дітьми з допомогою костюмів, різних атрибутів, декорацій;
- ігри за сюжетами знайомих казок;
- перегляд казок у телепередачах, кінофільмах, мультфільмах;
- ритмізування – ритміко-речитативна розповідь на одній ритмічній кривій, з однією інтонацією;
- узагальнювальні бесіди на теми: «Моя улюблена казка», «В гостях у казки», «Казка в гостях у дітей»;
- тематичні розважальні заняття: «Казки бабусі Орисі», «Казка дідуса Панаса», «Вам казка, а мені бубликів в'язка»;
- дидактичні ігри: «З якої казки герой?» (або «З якої казки я прийшов?»), «Добери картинку», «Подорож у дивовижний світ казок», «Лист дідуса-казкаря»;
- переказування знайомих казок дітьми;
- бесіди на морально-етичні теми за змістом казок;
- самостійне складання дітьми казок;
- бесіди за змістом казкових ілюстрацій та репродукцій художніх картин на казкові сюжети;
- свято казки у дошкільному закладі [Лапшина 2017, с.259].

Так, уже на другому році життя дітей вчать розуміти зміст коротеньких казок («Ріпка», «Курочка Ряба»), використовуючи унаочнення (ілюстрації, ляльковий, картонний театри); залучають до показу окремих дій казкових героїв, стимулюють висловлювання дітей (наслідування, повтори).

На третьому році життя, дітей спонукають до відтворення змісту казок за

допомогою запитань вихователя, залучають до ігор-драматизацій та театралізованих ігор за змістом добре знайомих народних казок у музичному супроводі, з нескладними атрибутами (хусточкою, шапочкою, хвостиком); показують різні види театрів за змістом знайомих казок.

На четвертому році життя дітей вчать розуміти казки без унаочнення, запам'ятовувати та відтворювати повтори («котиться-котиться...», «стукає-грюкає...»), образні вирази («лисичка-сестричка, вовчику-братику»); передавати зміст знайомих казок, розповідати за змістом ілюстрацій; упізнавати персонажів у знайомих казках, висловлювати своє ставлення до них. Залучають дітей також до ігор-драматизацій та інсценування художніх творів.

На п'ятому році життя дітей ознайомлюють з чарівними й соціально-побутовими казками. Вчать впізнавати й визначати казкові елементи, зачини, кінцівки, повтори, давати оцінку діям та вчинкам персонажів; відповідати на запитання за змістом казок, самостійно розповідати та переказувати знайомі казки. Дітей цієї групи спонукають до самостійної організації ігор-інсценізацій за змістом добре знайомих казок, вчать дотримуватися відповідної інтонації, тембру, сили голосу. Залучають дітей до показу окремих дій у театральних виставах, іграх у «театр», інсценування казок.

Дітей старшого дошкільного віку продовжують ознайомлювати з новими чарівними та соціально-побутовими казками. Вчать сприймати виразні засоби казки: фантастичні перетворення, чарівні речі, афористичність мови; розуміти, що казка – це вигадка, фантастика, олюднення тварин, явищ природи. Діти вже мають знати напам'ять кілька зачинів, кінцівок «докучливих» казок; самостійно розповідати у вільний час зміст знайомих казок, переказувати їх; висловлювати своє ставлення до персонажів, оцінювати їхні вчинки; впізнавати назву казки за описом персонажів, ілюстраціями та уривками з тексту казки.

Старші дошкільники мають вміти самостійно розігрувати сюжети знайомих казок в іграх-драматизаціях та театралізованих іграх (добирати атрибути, розподіляти ролі тощо). Дітей залучають до участі в драматичних гуртках, показу різних театралізованих вистав за змістом казок, виготовлення

костюмів, атрибутів, декорацій [Комарівська 2020, с. 85].

Перш, ніж прочитати чи розповісти дітям казку, вихователеві потрібно добре підготуватися: кілька разів уголос її прочитати, дотримуючись засобів інтонаційної виразності. Робота над удосконаленням виразного читання має стати професійним обов'язком кожного педагога. Народ склав казку, письменник її записав, а донести її зміст до свідомості дитини – обов'язок вихователя.

Для того, щоб вплинути на почуття дітей, їхні переживання, вихователь заздалегідь детально аналізує казку, добирає найвдаліші засоби виразного читання або розповідання (інтонації речень, розстановка пауз, логічні наголоси), виробляє чітку і правильну вимову кожного слова, фрази, речення.

Уміння розповідати казку – досить важлива педагогічна вимога. Одна й та сама казка в різних оповідачів може сприйматись у різний спосіб. Не можна розповісти чи прочитати казку без емоційного вираження її змісту.

Вихователь, готуючись до розповідання казки, має добре запам'ятати текст, щоб дослівно передати зачини, повтори, пісеньки, образні народні вирази. Слід визначити, які слова, фрази потребують уточнення, пояснення, продумати прийоми, час і місце їх пояснення. До заняття можна підготувати добре ілюстровані дитячі книжки або журнали, набір картинок до тексту казки. Іноді необхідно підготувати й дітей до розуміння твору – його змісту, лексики, образів.

Для повноцінного сприймання дітьми літературного твору потрібно створити спокійну обстановку. Малят необхідно розмістити так, щоб вони бачили виховательку, а вона бачила усіх їх. Дітей молодшої і середньої груп доцільно посадити півколом у один-два ряди, а дітей старшої групи – за індивідуальними столиками, обличчям до вихователя.

У молодшій і середній групах дошкільного закладу пропонується така структура заняття:

1. Початок заняття (вступна бесіда, розглядання наочності, слухання й відгадування загадки, розповідь вихователя).

2. Розповідання казки. Уточнення та пояснення окремих слів, виразів.
Розглядання ілюстрацій.

3. Коротка бесіда за змістом казки.

4. Виведення морального правила. Пояснення відповідного прислів'я [Богуш 2010, с.246].

Завдяки казці у дошкільнят формуються духовні цінності, які в подальшому житті впливатимуть на становлення особистості вже дорослої людини. Слухаючи казки, діти також ознайомлюються з фольклорними, міфологічними та етнічними особливостями прослуханих творів, з усною народною творчістю, побутом, обрядами та культурними цінностями рідного народу. Прислів'я, приказки, порівняння, алегоричність, гіперболізація – все це наповнює неповторний колорит народної казки.

Отже, казка – специфічний жанр фольклору, провідна особливість якого полягає у традиційності, фантастичності та оптимістичній установці на перемогу добра і справедливості. У роботі з дітьми вона посідає одне з чільних місць і використовується в різних видах навчально-пізнавальної та художньо-мовленнєвої діяльності.

Література:

1. Богуш А. Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей у дошкільних навчальних закладах. Підручник / А.Богуш, Н.Гавриш, Т.Котик. К. : Видавничий Дім «Слово», 2010. 304 с.

2. Кардаш І. М. Розвиток творчості дітей дошкільного віку засобами українського фольклору / І. М. Кардаш // Науковий вісник МНУ імені В.О.Сухомлинського. Педагогічні науки. № 2 (49), травень 2015. С. 67-70.

3. Комарівська Н. Літературна освіта дітей дошкільного та молодшого шкільного віку в контексті естетичного виховання / Н. Комарівська, І. Лапшина, Н. Франчук // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: педагогіка і психологія. 2020. №61. С.83-88.

4. Лапшина И.Н. Формирование профессиональной компетентности воспитателей учреждений дошкольного образования в сфере стимулирования читательских интересов воспитанников / И.Н.Лапшина // Дошкольное образование: опыт, проблемы, перспективы / Сборник материалов VIII Международного научно-практического семинара (Барановичи, 23 – 24 марта 2017г.). Барановичи: БарГУ, 2017. С.258 – 260.

5. Сухомлинський В.О. Вибрані твори : в 5 т./ В.О.Сухомлинський. К., 1977. Т.3. 677с.

6. Франко І. Коли ще звірі говорили: Казки для дітей / І.Франко. К.: Наукова думка, 1979 р., т. 20. С. 74-172.